

Az egészségügyi emberi erőforrásai

Felmérés a rezidens orvosok migrációs szándékairól, pályaválasztásai terveikről és azok motivációs erőteréről – 2010.

Girasek Edmond, Dr. Eke Edit, Dr. Szócska Miklós

A Semmelweis Egyetem Egészségügyi Menedzserképző Központ évek óta kiemelt prioritásként foglalkozik az egészségügy emberi erőforrásainak vizsgálatával azzal a céllal, hogy valódi információkat nyújtjon a döntéshozók számára az aktuális emberi erőforrás helyzetről és azonosítsa a szükséges beavatkozási pontokat. Az alábbi dokumentumban a 2010. évi rezidens orvosok körében végzett kérdőíves felmérés legfontosabb eredményeit mutatjuk be, amely a Hallgatói és intézményi szolgáltatásfejlesztés a Semmelweis Egyetemen projekt egyik eleme. Az *Semmelweis Egyetemen megvalósuló a Hallgatói és intézményi szolgáltatásfejlesztés a Semmelweis Egyetemen projekt a TÁMOP-4.1.1/A-10/2/KMR pályázat támogatásával jött létre, az Educatio Nonprofit Kft szakmai együttműködésével.*

A vizsgálat keretében az ország négy orvostudományi karán tanuló rezidens orvosait szeretnénk volna vizsgálni, ez azonban csak három intézményben valósult meg. Ennek oka, hogy a rezidens orvosokat a kötelező törzsképzési tanfolyamok vizsgáin keressük meg, és ebben az évben Pécsen nem szerveztek ilyen vagy ehhez hasonló tanfolyamot. A felmérés témája a külföldi munkavállalási szándékok, az orvosi pályaválasztás és ezek motivációs hátterére. A 2010. évi vizsgálatba 485 általános orvos és 75 fogorvos rezidens került be, összesen tehát 560¹ fő válaszolt a kérdőívünkre az alábbi táblán látható egyetemi megoszlásban.

1. tábla.

	Debreceni Egyetem	Semmelweis Egyetem	Szegedi Tudományegyetem	Összesen
általános orvos	99	249	124	472
fogorvos	15	50	8	73
Összesen	114	299	132	545

Az egészségügyi jelenlegi helyzetében nemcsak a külföldi munkavállalás növekvő száma okoz egyre komolyabb problémát, hanem az országon belüli szakemberhiány is. Éppen ezért az esetleges pályaelhagyási szándékokat, illetve az hazai és nemzetközi munkavállalási terveket is felmértük. **Pályaelhagyási szándékok** tekintetében öröndetes, hogy a rezidensek több, mint 90 százaléka (511 fő) azzal a szakvizsgájával szeretne elhelyezkedni, amit jelenleg tanul, 1 százaléknyan (6 fő) korábbi szakvizsgájuknak megfelelően szeretnének munkát vállalni. 3,8 százaléknyan (21 fő) úgy válaszolt, hogy

¹ A kérdőívet összesen 562 fő töltötte ki, de előfordulhat, hogy egy-egy kérdésnél a válaszadók száma ennél alacsonyabb

szakorvosként szeretnének dolgozni, de nem a megszerzendő, illetve korábban meglévő szakvizsgával. 2,7 százaléknian (15 fő) nem szakorvosként, de az egészségügyben terveznek munkát vállalni, és 4 fő (0,7%) pedig nem is az egészségügyben tervezi a jövőjét.

Ide kapcsolódik az **egészségügyi ellátórendszerbeli illetve földrajzi elhelyezkedési tervek, szándékok**. A válaszadók több, mint fele Budapestre vágyik, több, mint 40 százaléknian megyekszékhelyen szeretnének dolgozni, 6 százaléknian egyéb városban 1 százaléknian pedig egyéb helyre terveznek elhelyezkedni. A földrajzi elhelyezkedés mellett az a vágyott munkahely ellátási területe is érdekes. Itt a válaszadók több lehetőséget is megjelölhettek. A rezidensek 63,3 százaléka fekvőbeteg ellátásban, és közel egynegyednyi az alapellátás és a járóbeteg szakellátás válaszok aránya. Egytizednél valamivel többen egyéb egészségügyi intézménybe vágnak és 13 válasz (2,7%) volt az egyéb, nem egészségügy kategóriában is. Elmondható tehát, hogy fiatalok leginkább a fekvőbeteg ellátásban szeretnének elhelyezkedni, és a nagyobb városok ellátó intézményei a vonzóbbak számukra. Ez azért kiemelendő mert a legnagyobb szakemberhiány a kisebb városokban és az alapellátásban van!

A kutatás legfontosabb kérdése a **külföldi munkavállalási szándékokra** vonatkozik. Az általános orvos rezidensek 63,3 százaléka, a fogorvos rezidensek 48,5 százaléka tervez külföldi munkavállalást. Ezek igen magas számok, azonban nem jelenti azt, hogy mindenki aki így válaszolt rövidesen külföldre megy dolgozni. Ezek csupán szándékadatok. A szándék felmérését azonban finomítottuk, ugyanis fontos információ ezen szándékok erőssége. Éppen ezért a kérdések között az is szerepel, hogy a válaszadó tett-e már lépéseket a külföldi munkavállalás érdekében. Ebből kiderült, hogy az általános orvos rezidensek körében jól mérhető **az aktivitás mértéke**, ez jól látható a 2. táblán.

2. tábla. Külföldi munkavállalás – aktivitás mértéke (100% = aki tervez külföldi munkavállalást)

	általános orvos	fogorvos	összesen
igen, írásbeli megállapodásom van egy külföldi intézménnyel	5	0	5
%	1,70	0,00	1,53
igen, szóbeli megáll. van egy külf. int.	7	0	7
%	2,38	0,00	2,15
igen, kapcsolatban állok több intézménnyel	26	4	30
%	8,84	12,50	9,20
még nincs megállapodásom, de aktívan készülök rá	44	5	49
%	14,97	15,63	15,03
már érdeklődtem a feltételekről, lehetőségekről	85	10	95
%	28,91	31,25	29,14
csak a terveim között szerepel	127	13	140
%	43,20	40,63	42,94
Összesen	294	32	326
%	100	100	100

Aktívnak tekintjük azokat, akik írásbeli (1,53%) vagy szóbeli (2,15%) megállapodásuk van egy intézménnyel, illetve kapcsolatban áll olyan intézményekkel (9,2%), amely a lehetséges munkaadója lehet. **Mérsékeltén aktív** a külföldi munkavállalást tervezők következő két csoportja: 15,03%-a, akiknek még nincs megállapodásuk, de aktívan készülnek a lépésre (például figyelik az erre vonatkozó híreket, információkat); 29,14 százalék már érdeklődött a lehetőségekről és a feltételekről.

A harmadik, ún. **inaktív csoport** azoké, akiknek távlati terve a külföldi munkavállalás, de még semmilyen aktivitást nem fejtenek ki, ez közel 43 százalék (a teljes minta egynegyede).

Látható tehát, hogy a külföldi munkavállalást tervezők között közel 13 százalék azok aránya, akik „aktívak”; nemcsak terveznek, hanem komoly lépéseket is tesznek/tettek a külföldi munkavállalásért, tehát meglehetősen komoly a szándékuk. Esetükben igen valószínű, hogy a külföldi munkavállalás realizálódik is.

Azonban a külföldi munkavállalást tervezők másik két csoportjára is érdemes odafigyelni! Esetükben nem becsülhető ugyan pontosan, hogy valóban útnak indulnak-e, de a szándékuk, indíttatásuk mindenképpen megvan. Erre egy jó ajánlat kedvező feltételekkel könnyen ráerősíthet (különösen „profi” munkaerő közvetítők és/ vagy fejedelmek révén), így ők is elcsábíthatók külföldi intézménybe, vagyis esetükben is megvalósulhat a külföldi munkavállalás.

Rendelkezünk a válaszadóinkra vonatkozó **szakterületi adatokkal**, vagyis arra kérdeztünk rá, milyen rezidensi programon tanul. Ez azért nagyon fontos, mert így nemcsak összesített adataink vannak, hanem a megszerzendő szakvizsgákra bonthatóan is rendelkezünk információkkal. (Továbbiakban a szakterület önálló említésekor is értelemszerűen az azt képviselő rezidensek értendők.) Előrejelzés adható tehát az egyes szakterületek utánpótlásáról és a speciálisan körükben mérhető migrációs potenciálról. Itt látszik például, hogy megkérdezett rezidensek körében 47 háziorvosból 22; 52 aneszteziológusból 44; 19 traumatológusból 17; 68 belgyógyászból 36; 17 radiológusból 13, 21 pszichiáterből 12, 15 szülész-nőgyógyászból 11, 48 gyermekgyógyászból pedig 31 tervez külföldi munkavállalást. Az arányok ezeken a már most is hiányszakmának tartott területeken több mint aggasztóak! Ez is fel kell hívja a döntéshozók figyelmét arra, hogy a tendenciák megváltoztatásához mielőbb, rendszer szintű, átfogó, összehangolt és következetes egészségügyi emberi erőforrás stratégiába illeszkedő beavatkozások szükségesek!

A továbbiakban a külföldi munkavállalási szándék részletes jellemzésére szolgáló adatokat a külföldi munkavállalást tervezők arányában adjuk meg (100%-nak tekintjük a külföldi munkavállalást tervező rezidenseket, a csoport elemszáma 334 fő).

A **mikor** vonatkozásában a pozitív szándékúak közül 157 fő (49,1%) mielőbb szeretne külföldre menni, akár a szakvizsga megszerzése előtt is. 18,1%-uk pedig jelen elképzelése szerint a szakvizsga megszerzése után azonnal külföldre venné az irányt. Ez is jelzi tehát, hogy a valós szándékok értelmezéséhez több szempontot kell figyelembe venni. Ha ugyanis valaki „adódó” megfelelő lehetőség esetén akár a folyamatban lévő szakvizsga megszerzése előtt is elvándorolna, az már komoly elszántságot jelez, még akkor is, ha jelenleg még nem tesz aktív lépéseket! Emellett semmi garancia nincs rá, hogy a külföldön megszerzett szaktudását, esetleg szakvizsgáját később Magyarországon akarja (és tudja!) kamatoztatni.

Időtartam tekintetében a válaszok többsége (több választ is megjelölhettek), 56,2%-a rövid (2 év alatt) vagy középtávú (2-5 év) szándékot jelez, tehát a válaszadás időpontjában 5 év alatti időtartamra tervezi a külföldi munkavállalást. Ezen felül 9,6 százaléknyan alkalmi

alapon terveznek külföldi munkavállalást, vagyis továbbra is itthon lagnának. A külföldi munkavállaláson gondolkodó rezidensek 27%-ának nincs konkrét elképzelése az időtartamról. Kiemelendő azonban, hogy 15 fő (4,7%) már most is végleges kitelepülést, azaz tényleges elvándorlást tervez. Természetesen mivel ezek szándékadatok, nem lehet becsülni és jelen viszonyok között követni sem, hogy ezek a szándékok hogyan realizálódnak. (A valós külföldi munkába állásról nincsenek direkt adatok. Egyrészt a Magyarországról magyar diplomával és/ vagy az itteni szakképzési rendszerből külföldi munkaviszonyba kerülő orvosoknak nem kell semmilyen hatóságnál jelenteniük a tény. Másrészt az adatszolgáltatási és regisztrációs rendszerek európai és világ szinten egyelőre nem egységesek.)

A **fő célországok** az első helyen való választás gyakorisága szerinti csökkenő sorrendben: Anglia, Németország és Ausztria (német nyelvterületek) és Svédország.

A kutatásban a szándékok mellett a **motivációkra** is rákérdezzük. A külföldi munkavállalási szándék legfőbb motivációs tényezői a következők (fontosság szerint a legfontosabb faktortól indulva sorrendben – minden válaszadó mindegyik faktor fontosságát értékeli): fizetés, életminőség, munkakörülmények, magyar egészségügyi kilátásai, társadalmi megbecsültség szakmai lehetőségek. Itt fontos megjegyezni, hogy a felsoroltak között a különbségek elenyészőek! Tehát noha valóban az anyagi okok tekinthetők a vezető elhajtó tényezőnek, igen előkelő helyezése és viszonylag magas értéke van a skálán a továbbiaknak, amelyek közül –az anyagi megbecsüléssel együtt!– szinte mindegyik egyértelműen befolyásolható az egészségügyi rendszert célzó megfelelő és átfogó intézkedések, illetve ágazati emberi erőforrás stratégia révén!

Természetesen a **külföldi munkavállaláson nem gondolkodók** (209 fő) esetében is rendelkezünk az itthoni jövőkép motivációs adataival. Számukra a legfőbb visszahúzó faktorok (fontosság szerint a legfontosabbtól indulva sorrendben): család és barátok, családi szempontok, itthoni jövőkép, nem tudja máshol elképzelni az életét, környezetért érzett felelősség és a külföldi társadalomba való beilleszkedés nehézségei.

Látható tehát, hogy az elhajtó tényezők inkább anyagi, racionális természetűek, míg az itthon maradást inkább érzelmi jellegű motivációk határozzák meg, ugyanakkor a szakmai és adminisztratív nehézségek a többségnél nem befolyásolják a külföldi munkavállalási kedvet.

A kérdőív arra vonatkozóan is tartalmaz kérdéseket, hogy **milyen anyagi megbecsülést – nettó fizetést – tartanának reálisnak és kívánatosnak a rezidensek** a szakorvosi pálya első lépcsőin, amely mellett nem gondolkodnának külföldi munkavállaláson, és nem lenne szükségük másodállásra, egyéb kereset kiegészítésre (értve ezalatt a hálapénzt is).

A következő adatok ismét az összes megkérdezettre vonatkoznak. A kezdő orvosok esetében az átlag 235000 forint a mediánérték 200000, a szakorvosjelölteknél 320000 forintos átlaggal (mediánérték 300000), míg a legmagasabb érték a frissen szakvizsgázott szakorvosoknak 438000 forint, ahol a medián 400000 forint. A medián és az átlag közötti eltérést az okozza, hogy az átlagértékre komoly hatást gyakorolnak a kiugróan magas és alacsony értékek, míg a mediánt ez érintetlenül hagyja, vagyis a két mutató együttes használata indokolt.

3. tábla: Ön szerint mennyi lenne a reális havi nettó fizetés, amely mellett nem gondolkodna külföldi munkavállaláson, és nem lenne szüksége fizetés kiegészítésre (másodállás, hálapénz stb.)...?

	átlag (forint)	medián (forint)
Kezdő orvosok számára	235379	200000
Szakorvosjelöltek számára	320530	300000
Friss szakorvosok számára	438423	400000

Fontos kérdés a **pályamotivációk** vizsgálata is, mivel ezen motivációk megragadásával képet nyerhetünk arról, hogy az egyes személyek mit várnak az adott szakmától, ami ugyancsak segíti a rájuk vonatkozó emberi erőforrás stratégia megfelelő kidolgozását. Ehhez kapcsolódik a pályaaazonosulás kérdése is, vagyis annak aránya, mennyien választanák újra ugyanezt a pályát.

Az általános orvos rezidensek 77%-a újra az orvosi pályát választaná, ha ez a kérdés most merülne fel, itt azonban inkább a fennmaradó 23%-ra érdemes felhívni a figyelmet! Bár viszonylag magas a pályaaazonosulás mértéke, a 23% riasztó érték, ha belegondolunk, hogy pályájukat épp csak elkezdő, fiatal, elvileg „lelkes”, várakozásokkal teli, kihívásokra éhes emberekről van szó, akik igen sokat küzdöttek az orvosi diploma megszerzéséért! Ehhez képest magas arány a 23%, hiszen még csak egy-két éve dolgoznak! Ez a 23%-nyi arányt képviselő fiatal orvos ennyi idő alatt valószínű jelentősen csatlódott, kiábrándult elvárásaihoz és elképzeléseihez képest, ha mostani fejjel már nem választaná újra ezt a pályát! Erős figyelmeztetés a számuk!

A konkrét szakterület esetén a pályaaazonosulás mértéke: 87% az igennel válaszolók aránya (újra ugyanezt a szakterületet választaná-e), míg a rezidensi programra vonatkozó kérdésnél (újra ugyanezen egyetem rezidensképzésébe jelentkezne-e) is 80,8% ez az arány.

Ezekon a kérdéseken felül megkérdeztük a rezidenseket, mit gondolnak a magyar egészségügy és a saját helyzetükről. Az ilyen típusú **szubjektív értékelések** minden esetben meglehetősen sok információval bírnak. A rezidensek 87,8 százaléka rossznak, vagy nagyon rossznak látja az egészségügy helyzetét. Ennél jobb a helyzet a saját helyzetüket illetően, ott 65 százaléknyan vélekednek hasonlóan, és majdnem 30 százalék a semlegesek aránya. A jövőt tekintve nem ennyire rossz a rezidensek megítélése. A válaszadók 54,7 százaléka szerint az elkövetkezendő 5 évben az egészségügy helyzete rosszabb vagy sokkal rosszabb lesz, közel 40 százaléknyan semlegesek és 7,5 százalék az optimisták aránya. Hasonlóan vélekednek a saját helyzetükről, 46,6 százaléknyan pesszimisták, 37 százalék a semlegesek és 15 százalék felett van az optimisták aránya.

A bemutatott, kiragadott eredmények is jelzik, hogy a nyert adatok és részletes értékelésük segít a szakma emberi erőforrás kihívásainak és problémáinak azonosításában, továbbá hasznos szakmai háttérrel és útmutatást nyújt a remélhetően kidolgozásra, majd alkalmazásra kerülő egészségügyi ágazati emberi erőforrás stratégiához.